

Проф. др Радослав Гаџиновић¹

Поред појмовног одређења савременог тероризма и проблема са којима се наука суочава на путу ка општеприхватљивој дефиницији, аутор нуди своју дефиницију тероризма. Посебна пажња је посвећена мотивима носилаца савременог тероризма уз аргументацију да сваки тероризам има унутрашњи политички подстицај. На основу анализе појмова тероризам, терор и герила, критички су анализирани академске дефиниције тероризма и административне дефиниције тероризма, или дефиниције „по наређењу“, најпознатијих аутора који се баве тероризмом. Међународни систем безбедности је пред великим изазовима с обзиром на то како очувати интегралну безбедност становништва и заштитити грађане од политичког насиља – тероризма, који је све теже контролисати.

Кључне речи: *тероризам, терористичке активности, анти-тероризам, терор, герила, међународна заједница, мотиви.*

Увод

Феноменологија савременог тероризма постаје све више предмет интересовања савремене правне науке. Пошто је феноменологија по Канту – појава, а по новијим теоријама наука о појавама – описивање и анализа појава у некој научној области, савремени тероризам јесте једна веома опасна појава. На почетку 21. века тероризам, као вид насиља, постао је најзначајнији изазов за државу и њене органе заштите и за Организацију УН. Будући да су у 20. веку терористичке активности биле велики проблем за међународни систем безбедности, претпоставља се да ће у 21. веку бити још већи проблем, па је сваки помак у изналажењу метода, идентификације и садржаја тероризма значајан напредак ка стварању претпоставки за успешно супротстављање том виду насиља. Неопходна је интензивна при-

¹ Аутор је запослен у Институту за политичке студије, Београд.

према свих држава а не само неких у препознавању и супротстављању све чешћем и опаснијем насиљу. Проблем тероризма развијао се на основама отуђености појединаца и група, националним сукобима, тензијама, злоупотреби власти у земљама под влашћу диктатора и нефункционисању правне државе. Према идеолошкој основи тероризам се најчешће јављао у прошлости као ултрадесни („црни“ односно фашистички) и ултралеви („црвени“), тј. квазиреволуционарни, дакле интринзично мотивисани циљни тероризам. У односу на простор деловања јавља се урбани и рурални тероризам, тероризам на пловним путевима и тероризам у међународном ваздушном саобраћају. Према присуству на тлу сопствене државе може се, условно, поделити на унутрашњи и спољни тероризам (међународни), јер је у том смислу одлучујући „елемент иностраности“. Унутрашњи терористи на територији сопствене државе могу извести терористички акт на страна дипломатска представништва или на лица са дипломатским имунитетом што представља „елемент иностраности“ и тако тај терористички акт постаје међународни. Унутрашњи тероризам подразумева да су грађани, власт или добра сопствене земље мета насиља терориста или претња насиљем.

Савремене облике међународног и унутрашњег тероризма треба разликовати од сличних активности као што су герила и терор.

За разлику од терориста, герилци носе исте униформе и формацијско наоружање; јавно се појављују и саопштавају циљеве своје борбе. У Женевској конвенцији од 12. августа 1949, герилска дејства су дефинисана у члановима 4, и 13, а герилци треба да испуњавају и услове из члана 1 Хашког правилника, и то: на челу је лице одговорно за своје потчињене; одређен је знак распознавања – амблем који се може уочити са растојања и да се поштују одредбе међународног ратног права.

У недемократским друштвима држава примењује терор и према својим грађанима ради насилног утицаја на јавно мњење и изнуђивања неких политичких одлука које у демократским околностима грађани те државе не би прихватили. Некада држава примењује терор и на сопствену опозицију, тј. када у њој постоје довољно јаке политичке личности које би у датим околностима за режим представљале политичке проблеме. Разликују се две основне врсте терора: геноцидни терор и терор као начин владања. Геноцидни терор има за циљ потпуну ликвидацију једне националне, етничке или верске групе, а терор као начин владања је рационалнији и подразумева да уништење није прави циљ владања људима, јер када актер терора све уништи онда нема над ким да влада. Круг жртава је ужи од укупног становништва, док се под ширу мету може подвести манипулација и застрашивање.²

² Димитријевић, В.: *Страховлада*, Рад, Београд, 1985, стр. 105–167.

Терористичке активности су веома сложене и још увек нису довољно разјашњене, нарочито када је реч о носиоцима и разлозима за њихово постојање, објектима напада и примењеним методама који подлежу сталним променама. За успешно супротстављање терористичким активностима рад у континуитету условљен је бројним околностима и захтева одмереност, стрпљење, озбиљан научноистраживачки рад, врхунску организацију заштите и контроле како би се на време уочили циљеви и методи деловања.

Дефинисање савременог тероризма

Савремена наука улаже напоре да понуди опште прихватљиву дефиницију тероризма. И поред тога што тероризам представља праву пошаст савремене цивилизације политика многих моћних држава одлаже дефинисање савременог тероризма. У питању су двоструки стандарди држава које користе тероризам тј. без ангажовања сопствених војних снага планирају да изазову сукобе и нестабилност у региону. Нема добрих и лоших терориста, праведног или неправедног тероризма (сви су терористи лоши) без обзира на то што некада велике силе својим непринципијелним тумачењем тих појава доводе у заблуду јавно мњење при препознавању савременог тероризма. У појмовном одређењу савременог тероризма присутне су академске и административне дефиниције.

У речнику француског језика тероризам се тумачи – „скуп аката насиља које нека политичка организација врши да би утицала на становништво и створила климу несигурности“.³

У речнику енглеског језика тероризам се прецизира – „метод владавине или супротстављања некој влади покушавајући да проузрокује страх“.⁴

У речнику италијанског језика тероризам представља – „средство екстремног и илегалног насиља у политичкој борби“.⁵

На пример, Лемкин (Raphael Lemkin)⁶ одређује тероризам као умишљену употребу било каквог средства којим може да се створи општа опасност (*danger commun*). Та општа опасност јесте, уствари, опасност која

³ Dictionnaire de la langue française par Paul Raubert, redaction dirig. par A. Reyet, J. Rey-Debove: Paris, 1979, p. 1950.

⁴ The Random House Dictionary of the English language, The Unabridged Edition, Edit, Director S. B. Flaxner: New York, p. 1466.

⁵ Il grande Dizionario Garzanti della lingua italiana, l'opera e stata reallazzata dalla Redazione, dirette du Lucio Felici, Milano, 1989, p. 2006; E. Palazzi: Dizionario della lingua italiana, Garzanti, Milano, 1965.

⁶ Lemkin, R.: Faut il un nouveau deit de droit gens nomme terrorisme, Revue de droit penal et criminologie, Belge, No. 13/1933, p. 900–901.

прети интересима више других држава или њихових грађана. Тероризам у најширем смислу састоји се од застрашивања људи извођењем насилних радњи.

Под тероризмом А. Сотиле⁷ подразумева метод криминалне активности коју карактеришу терор и насиље ради постизања одређеног циља. То је криминални акт који је изведен уз застрашивање и насиље ради остваривања одређене намере.

Затим, Понтера⁸ дефинише тероризам као сваки акт који је изведен као метод политичке борбе, уз употребу екстремног насиља према жртвама. Теоретичар Гласер сматра да је тероризам „коришћење насиља уз помоћ различитих средстава са циљем да се постигне појединачна, лична корист на рачун друштва или да се оствари одређена политичка доктрина од чега ће зависити да ли је у питању злочин општег права или политички деликт“.⁹

Роберт дефише тероризам: „као употребу мера насиља са циљем постизања политичких ефеката, појединим или колективним атентатима, рушењима у виду освајања, чувања или вршења власти у режији одређених политичких органа који настоје да произведу страх и несигурност“.¹⁰

Према Шмиду искристалисала су се двадесет и два елемента који карактеришу појам тероризма: употреба силе; политичко својство; изазивање страха; застрашивање; претња; очекивање психолошких ефеката; различитост жртава и шири предмет напада; организовано деловање; методи у стратегији борбе; кршење правила и нечовечност; уцена и принуда; публицитет; самовоља и одсуство дискриминације; најчешће жртве – цивили; жртве у принципу – невине особе; организовано вршење насиља; експонирање и приказивање „својих поступака“ другима; непредвидивост; прикривеност; понављање; злочиначко својство; захтеви и ултиматуми који се упућују другим људима.¹¹

У вези с тим Маркс је написао: „у већини случајева тероризам је скуп некорисних свирепости, које чине људи који су сами заплашени, покушавајући да прекину несигурност.“¹²

Некадашњи директор лондонског Института за савремену историју, В. Лакер (*Walter Laqueur*), избројао је сто девет дефиниција тероризма од

⁷ Sottile, A.: *Le terrorisme international*, Recueil des Cours, Paris, T. 65, 1938, p. 96.

⁸ Pontera, G.: *Violenzia e terrorismo, Il problema della definizione e della giustificazione*, Dimensioni del terrorismo politico, Milano, 1979. p. 58.

⁹ *Међународна политика*, 1. септембар 1998, стр. 7.

¹⁰ *Исто*.

¹¹ Гађиновић, Р.: *Тероризам*, Драслар партнер, Београд, 2005, стр. 39.

¹² Маркс – Енгелс : Писмо, јули 1870 – децембар 1874, Дело, том 40, Просвета, Београд, 1979, стр. 47.

1963. до 1981. године,¹³ а има их много више. Неуспели покушаји да се утврди општеприхватљива дефиниција веома су бројни. Он сматра да је тероризам допринос постизању политичког циља нелегалном употребом силе, када су мета невини људи.

Наиме, Томашевски сматра да се „Појмом тероризма обухватају различити акти насиља и угрожавања људских права и људских живота, као и јавних, односно заједничких и индивидуалних добара. У том мноштву и разноликости аката, који се подводе под појам тероризма, остаје део разлога због којих није могла бити утврђена једна свеобухватна и опште прихватљива дефиниција тероризма.“ Разлог неуспешног покушаја да се постигне сагласност око дефинисања тероризма, треба тражити у чињеници да је тероризам увек политички мотивисан.¹⁴

Тероризам јесте „посебно правни појам“ (*delictum sui generis*) – његова историја тесно је везана за историју политичког деликта.

Вилкинсон користи синтагму политички тероризам (*Wilkinson Paul*). Према његовом мишљењу поред политичког постоји и криминални тероризам као „системско прибегавање терору у циљу стицања приватне материјалне добити“. ¹⁵ Наведени аутор није направио јасну разлику између тероризма и криминала, па та дефиниција није у функцији научног одређења тероризма као предуслова за покушај успешног дефинисања тог проблема.

Према Керберу¹⁶ „као симболичан акт, тероризам може бити анализиран као и други начини комуникације, анализом његова четири саставна дела: *трансмитер (терориста); независни прималац (мета); порука (бомба, заседа или нека друга терористичка акција) и повратна спрега (реакција одређеног круга слушалаца*“. Постоје теоретичари који тероризам дефинишу као позориште чији циљ нису стварне жртве, већ реакција посматрача.

¹³ Учесталост дефиницијских елемената тероризма у сто девет дефиниција тероризма: насиље, сила – 83,5%; политички – 5%; страх, појачани терор – 51%; претња – 47,5%; (психолошки) ефекти и (очекиване) реакције – 41,5%; диференцијација жртава–циљ – 37,5%; намерна, планирана, систематска, организована акција – 32%; метод борбе, стратегија, тактика – 30,5%; аномалије у кршењу прихваћених правила без хуманитарних ограничења – 30%; присила, изнуђивање пристанка – 28%; публицитет – 21,5%; самовољност, безлични, насумични карактер – 21%; цивили, неутралци, аутсајдери као жртве – 17,5%; застрашивање – 17%; наглашена невиност жртава – 15,5%; група, покрет, организација као извршилац – 14%; симболичан аспект, демонстрација другима – 13,5%; непредвидивост, неочекиваност дешавања насиља – 9%; тајна, прикривена природа – 9%; поновљивост, серијски или кампањски карактер насиља – 7%; криминал – 6%; захтеви постављени трећим странама – 4%. (Laqueur Walter: Reflections on terrorism, Foreign Affairs, 1986.

¹⁴ Томашевски, К.: *Изазов тероризма*, НИРО Младост, Београд, 1983, стр. 13–22.

¹⁵ Wilkinson, P.: *Political terrorism*, New York, Halsted Press, 1974.

¹⁶ Karber, P.: *Urban terrorism: Baseline data and a conceptual framework*, Social Science Quarterly, 1071, pp. 527–533.

Савремени тероризам се може резумети и као покушај преношења порука применом политичког насиља.

Затим, Шројдер (*Willemijn Schreuder*) прихвата дефиницију у Вебстеровом универзитетском речнику (1981), где је тероризам дефинисан – систематско коришћење терора као средства застрашивања, а терор подразумева насиље које је обавила група у намери да се застраши становништво или влада ради одобрења њихових захтева.¹⁷ Без обзира на то што је дефиниција дата у угледном универзитетском речнику, њен основни пропуст јесте у поистовећивању тероризма и терора, што се у дефинисању тероризма треба избећи, јер влада се не застрашује применом терора, већ обрнуто – влада уз примену терора застрашује сопствено становништво.

Ботхол (*Gaston Bouthoul*) је записао: „На тероризам су веома утицале интелектуалне и доктринарне идеје. У истраживању његових мотива може се открити променљиви ниво идеолошких вредности. Један за другим, идеолошки трендови су се ослободили серије терористичких насилних поступака чије је оправдање сагласно актуелном мишљењу које је засновано на патриотизму, национализму, расизму, културној нетолеранцији, религиозном фанатизму и политичкој догми“.¹⁸

Тероризам се не може дефинисати, сматра Креншова (*Martha Crenshaw*), ако се не анализира сам акт тероризма, његов циљ и шансе за успех. За Креншову тероризам представља друштвено и политички неприхватљиво насиље усмерено на невинне људе да би се постигао психолошки ефекат.¹⁹

Надаље, Крелинстен (*Ronald D. Crelisten*) дефинише тероризам као форму политичке комуникације. То је намерно коришћење насиља или претње насиљем које треба да изазове стање страха (или терора). Изазвани терор је средство помоћу којег се изазива попустљивост или послушност. Спровођење насиља или претња насиљем обично су усмерени на једну групу мета (жртве), док су захтеви за попустљивошћу усмерени према другој групи мета. Реч је о троструком односу између терориста и две различите групе мета. Послушност се изазива или одржава код једне групе мета, док слаби код друге групе мета од које се захтева попустљивост, као и код оних група које терористи сматрају својим непријатељима. Без обзира на то сваки тероризам утиче на односе између људи, појединаца или група. Тероризам је тактика употребе насиља или претња насиљем која има комуникативну сврху. Како и зашто се користи, зависи од контекста.²⁰

¹⁷ Willemijn Schreuder: International Legal Measures Against terrorism, *Leiden Journal of International Law*, 1988, p. 52.

¹⁸ Gaston Bouthoul: Definitions of Terrorism; International Terrorism and World Security; David Carlton and Carlo Schaerf, Groom Helm, London, 1975, p. 52

¹⁹ Џонатан Р. Вајт: *Тероризам*, Alexandria Press, Београд, 2004, стр. 10.

²⁰ Исто.

Према Стерну (*Jessica Stern*) тероризам представља акт насиља или претњу насиљем за лица која нису борци, односно да се изврши освета, постигне застрашивање, или на други начин утиче на неку публику.²¹ Та дефиниција је непрецизна, јер не идентификује починиоца нити његову намеру.

Директор израелског Института за противтероризам и бивши аналитичар израелског Министарства за противтероризам, Ганор (*Boaz Ganor*), дефинисао је тероризам помоћу одређивања његовог места у насилним сукобима, где је тероризам конвенционални сукоб, односно „насилна борба која користи или прети коришћењем насиља према цивилима, ради постизања политичких циљева, док је герилска борба насилна борба која користи или прети коришћењем насиља према војним метама, снагама безбедности или политичким вођама, због постизања политичких циљева“.²²

Затим, Џонсон (*Paul Johnson*) сматра да је тероризам намерно, систематско убиство, сакаћење и угрожавање невиних да би се подстакло страх зарад постизања политичких циљева.²³

Професор политичких наука са универзитета Џорџ Вашингтон Нетан Браун (*Nathan Brown*) дефинише тероризам као „извођење насилног акта, упереног против једне или више личности, са намером од стране починиоца тога акта да застраши једну или више особа и да на тај начин проузрокује остварење једног или више политичких циљева починиоца“.²⁴

Професор Сименуновић сматра да се феномен савремени тероризам може теоретски најопштије одредити као сложени облик организованог, индивидуалног и ређе институционализованог политичког насиља, који је обележен застрашујућим насилним, физичким и психолошким методама политичке борбе којима се, обично, у време политичких и економских криза (ретко и у условима остварене економске и политичке стабилности једног друштва) систематски покушавају остварити „велики циљеви“ који су потпуно непримерени датим условима, пре свега, друштвеној ситуацији и историјским могућностима оних који га, као политичку стратегију, упражњавају.²⁵

Пашански сматра да је тероризам систематско вршење (или претња да ће бити извршено) оружаних аката на брижљиво одабране мете напада, по унапред утврђеном плану, са циљем изазивања политичких последица у друштву или шире у међународној заједници. Када се у терористичке акте – директно или индиректно, намерно или ненамерно укључе две државе или

²¹ Димитријевић, И.: „Проблематика научно-теоријског дефинисања тероризма“, *Безбедност*, бр. 6/2005, стр. 973.

²² Исто, стр. 974.

²³ Гађиновић, Р.: *Тероризам*, Драслар партнер, Београд, 2005. стр. 39.

²⁴ Исто, стр. 41.

²⁵ Симеуновић, Д.: *Међународни тероризам*, Београдски форум за свет равноправних, Београд, 2002, стр. 13.

више држава, преко својих држављана или добара, који могу бити субјекти или објекти (или субјекти и објекти) терористичког акта – или када су терористичким актима угрожена лица или добра (или лица и добра) која уживају заштиту међународних конвенција – онда посредством елемената иностраности настаје међународни тероризам.²⁶

Димитријевић сматра да је сваки акт тероризма политички мотивисаних извршилаца одређен односом према власти и да јесте „према томе, политички“. Ако политичку суштину може понекад замаглити разноликост, тиме се суштина неће променити.²⁷

Академске дефиниције тероризма потврђују да су најчешћи елементи дефиниције тероризма насиље као метод, грађани и влада као мете, изазивање страха и изнуђивање политичких или социјалних промена као циљеви, а велики број жртава (коме теже терористи) указује на спектакуларност као дефинициони елемент тероризма.

Политички мотив извршиоца услов је да би се нека радња означила као терористичка, јер је то једина дефиницијска компонента која раздваја тероризам од обичног криминала. Будући да се значење речи тероризам мењало кроз историју како би се прилагодило политичком ризику сваког наредног периода – веома је тешко одредити једну трајну дефиницију тероризма.

Највећи број аутора сматра да је феномен тероризма политичка компонента, односно један од битних елемената тероризма. То се може запазити и у билатералним уговорима, затим у законодавствима великог броја земаља, као и у документима репресивних државних органа.

Анализирајући досадашње дефиниције тероризма, јасно се уочавају елементи тероризма, и то: насиље, страх, циљ и мотив.

Насиљем се демонстрира сила чију деструкцију надилазе психолошки ефекти. У литератури постоји висок степен сагласности о томе да је насиље најрелевантнија компонента при дефинисању тероризма, ипак се појам физичког насиља неминовно допуњује психолошким и структурним насиљем. Мотив терористе да изврши насиље још увек је и за научнике недоступан елемент терористичке активности.

Терористичке активности (све док су терористичке) никада немају масовну подршку грађана и становништва. Ако је пак имају – онда то више није тероризам, већ герила или масовни устанак становништва. Захтеви терориста никада нису реални нити су утемељени на закону.

Академске дефиниције тероризма засноване су на научном тумачењу проблема савременог тероризма. Већина тих дефиниција ослања се само на страх као дефинициони елемент тероризма. Међутим, има и других облика на-

²⁶ Докторска дисертација *Терористички акти против дипломатских представника*, октобар 1982, стр. 78.

²⁷ Димитријевић, В.: *Тероризам*, Радничка штампа, Београд, 1982, стр. 37.

силга, претњи, па чак и самоиницираних доживљаја који могу изазвати страх због чега тероризам у тим дефиницијама није прецизно дефинисан, нити је довољно разграничен, од других политичких, социјалних па и психолошких феномена. Уочава се, такође, поистовећивање тероризма и криминала, тероризма и терора, што одлаже општеприхватљиво дефинисање тероризма у науци.

Познато је да ко поседује политичку моћ да дефинише „легитимитет“ има и моћ да дефинише тероризам. Због тога је проблем у аналитичком дефинисању тероризма веома присутан.

Административне дефиниције тероризма иако са недостацима, једино егзистирају у пракси, нпр: Стејт департмент (*US State Department*), ФБИ (*Federal Bureau of Investigation*), Тим потпредседника САД, Министарство одбране САД, Обавештајна агенција Министарства одбране САД, Приручник америчке војске за борбу против тероризма, и различито дефинишу тероризам.

Уједињене нације сматрају да је терориста свака особа која делујући независно од знања неке земље (или као појединац, или као члан групе која није призната као званично тело или дела неке нације), поступа на тај начин што уништава или оштећује имовину цивилног становништва или влада да би постигао неки политички циљ. Тероризам је акт лишавања живота или рањавања или акт уништавања или оштећења имовине цивила или владе, без јасне дозволе одређене владе, од појединаца или група људи који самостално делују, или влада које делују из властитих побуда или веровања, да би постигли неки политички циљ.²⁸

У резолуцији Савета безбедности ОУН бр. 1377 која је изгласана 2001, пише: „Савет безбедности, заступљен на министарском нивоу земаља чланица, објављује да акти међународног тероризма представљају изазов свим државама и укупном човечанству... да акти тероризма свуда угрожавају достојанство и сигурност људи, подривају друштвени и привредни развој свих држава и у светским размерама поткопавају стабилност и благостање“, као и то да је Савет безбедности „забринут због забележеног пораста терористичких поступака у различитим светским религијама, који су мотивисани нетолеранцијом и екстремизмом.“²⁹

Кофи Анан сматра да је тероризам свака акција ако је њена намера да изазове смрт или физичке повреде цивила и неборбеног становништва ради застрашивања становништва или приморавања владе или међународне организације да нешто учини или се уздржи од чињења.

Европска унија дефинише тероризам као намерни акт који наноси озбиљну штету земљи или међународној организацији ради застрашивања становништва, неоправдано приморавајући владу или међународну органи-

²⁸ Гађиновић, Р.: *Тероризам*, Драслар Партнер, Београд, 2005, стр. 47.

²⁹ *Исто*, стр. 48

зацију да нешто учини или да се уздржи од сваког чињења, и тако озбиљно дестабилише или уништава основне политичке, економске или друштвене структуре нападајући на живот или физички интегритет неке особе, киднаповања, узимања талаца, заузимања летелица или бродова или производњом, поседовањем или транспортом оружја или експлозива.

Административне дефиниције тероризма производ су одређених државних или међудржавних институција. Њихов недостатак јесте у рефлектовању идеологизираних политичких ставова државног (или неког другог руководства) у општости или пак у поређењу са једном конкретном ситуацијом што такву дефиницију чини мање општом и тиме мање применљивом на неку нову, и у много чему, различиту ситуацију.

Тешкоће при дефинисању тероризма

При дефинисању тероризма у науци се јављају многе недоумице, на пример: да ли термин тероризам треба да буде примењен на исти начин при одређењу аката влада/држава као што се примењује при одређењу аката недржавних група; како разликовати тероризам од борбе на основу права народа на самоодређење и борбе против окупације; да ли се у дефиницију могу укључити активности државних наоружаних формација у извођењу њихових званичних задатака и током оружаног конфликта уколико су „вођене“ или „у сагласју са“ међународним правом; да ли укључити у дефиницију оне активности државних оружаных снага које су повезане са потенцијалном употребом нуклеарног оружја (будући да нуклеарно оружје својим постојањем изазива велики страх–ужас код људи); питање односа компресивне (обухватне) конвенције са постојећим и будућим антитерористичким уговорима. Тероризам је тешко дефинисати и зато што је он „контестуални концепт“ па се политичке, правне и друштвене науке често разилазе у самом приступу дефинисања тог проблема; зато што се питање дефиниције везује за (де)легитимизацију и криминализацију; зато што постоји много појавних облика и врста тероризма са различитим појавним манифестацијама; зато што је термин подлегао разликама у поимању тероризма током двеста година његовог трајања.

За непостојање општеприхватљиве дефиниције тероризма треба истаћи и следеће разлоге:

– појава великог броја некомпетентних људи (који сами себе проглашавају експертима за теоретско тумачење савременог тероризма), који су због атрактивности појаве упали у лавиринте из којих их повремено на површину избацује политика – чији су они подобни и наивни поданици;

– двоструки стандарди великих сила (посебно Америке и Велике Британије) о појмовном одређењу и дефинисању тероризма – догађаје исте садржине тумаче различито, зависно од њихових тренутних политичких интереса, што је и највећи проблем за отпочињање дефинитивне свеобухватне међународне антитерористичке активности како би се тероризам у 21. веку држао под контролом;

– дефинисање тероризма по наређењу. Ко поседује политичку моћ да дефинише „леgitимитет“ има и моћ да дефинише тероризам. На пример, у Америци различитим дефиницијама тероризма располажу: Стејт департамент, FBI, Тим потпредседника Америке, Министарство одбране САД, обавештајна агенција Министарства одбране и CIA.

Научници немају дилему да је тероризам проблем, али нема јединственог одговора на питање: шта је тероризам?

Компаративном анализом до прихватљиве дефиниције

На основу анализе досадашњих дефиниција тероризма може се закључити да је то, заиста, најопаснији начин примене насиља на цивилно становништво и институције државе у борби за остваривање политичких циљева. Веома је значајно да се терористичке активности систематски разликују од радњи криминалаца и патолошких убица. Криминалац и терориста користе насиље као средство за постизање сопствених циљева. Без обзира на то да ли криминалац користи насиље као средство за стицање новца, материјалног богатства, или убија или наноси повреде одређеној жртви за новчану накнаду, увек делује из себичних (личних) разлога.

За разлику од тероризма, насилни чин обичног криминалца није срачунат на изазивање последица – нарочито не психолошких – изван самог чина. Криминалац користи неки насилни чин којим „терорише жртву“, на пример, претња ножем (трговцу пред касом) да би га приморао да му дâ новац. Најзначајнија разлика између терористе и криминалца јесте у томе, што криминалац није заинтересован за утицај на јавно мњење – једино жели да узме новац и побегне, и да буде што мање запажен.

За успешно дефинисање тероризма неопходно је разликовати тероризам од терора (страховладе) као насиља државе и њених институција према сопственим грађанима.

Разликовањем терориста од других облика злочина, долазимо до закључка да је тероризам: неизбежно политички мотивисан; насилан или прети насилњем; усмерен ка далекосежним психолошким последицама ван не-

посредне жртве насиља; вођен од неке терористичке организације чији припадници не носе униформе или ознаке.

Терориста, по правилу, мисли да није крив за злочин који је починио, односно да је злочин настао зато што није испуњен његов захтев. Нажалост, заштитни систем против тероризма не постоји. Он је феникс феномен. Лако се обнавља–регенерише. При одређивању–дефинисању тероризма мора се узети у обзир чињеница, да је терориста обавезно интринзично мотивисан.

Све досадашње дефиниције тероризма имају свој квалитет, али ниједна дефиниција, још увек, у Организацији УН није општеприхватљива. За такав став Организације УН има оправдања. Многе дефиниције проткане су политичким мотивима онога ко дефинише тероризам или нису убедљиве у дефинисању терористичких радњи, па се тако добија простор за примену двоструких стандарда и одлаже почетак обрачуна са тероризмом на глобалном нивоу.

У циљу што прихватљивијег дефинисања тероризма треба имати у виду и следеће:

– терориста врши насиље или прети насиљем, политички је мотивисан (*animus terrorandi*) и припада некој организацији;

– акције терориста су усмерене ка далекосежним психолошким последицама (терористи није важна сама мета напада колико политички одјек акције);

– тероризам никада не подржава већина становништва, а ако конкретну врсту насиља подржава већина становништва то више није тероризам већ герила или масовни устанак;

– захтеви терориста никада нису реални нити су утемељени на закону; они су увек плод политичких мотива – сепаратизма или намере да се ослободу њихови чланови из државних затвора;

– терористи сматрају да је преплашеном човеку лако наметнути своју вољу, они граде своју стратегију тако што стално држе тензију у јавном мњењу (нико се не боји онога што је прошло већ неизвесности која долази);

– тероризам је увек за корак испред органа државне заштите, између осталог, зато што државни службеници размишљају о том проблему само у радно време а терористи 24 часа, што потврђују многи примери из прошлости;

– терористи се, понекад, спремају и годинама за акцију која траје неколико минута;

– терористи су у предности у односу на органе државне заштите. Они се спремају колико треба, бирају мету напада и време напада. Нападају онда када постижу изненађење (нападају обично тзв. меке мете);

– један од најважнијих а вероватно и пресудни елемент од којег зависи будућност тероризма јесте реакција друштва, понашање јавног мњења, а не само реаговање државних органа. Војска и полиција не могу искоренити тероризам али јавно мњење савремени тероризам може држати под контролом.

Уважавајући наведене чињенице, веома прихватљива дефиниција тероризма била би:

*„Тероризам је организована примена насиља (или претња насиљем) од стране политички мотивисаних извршилаца који су одлучни да кроз страх, зебњу, дефетизам и панику намећу своју вољу органима власти и грађанима“.*³⁰

Иако тероризам формално осуђују у свету, у пракси он је ефикасно оружје за остваривање политичких циљева одређених националних заједница. Историја подсећа да је Организација УН формално осуђивала деловање многих терористичких организација у свету али велике силе нису увек уважиле међународно право, јер су у одређеном тренутку подржали и оснажили деловање терористичких организација у многим регионима. Терористичке организације се неправедно третирају као ослободилачке, с тим у вези масовни публицитет креира искривљено мишљење јавног мњења у свету. На тај начин се пружа конкретна помоћ терористичким организацијама, а земља жртва насиља проглашава се, као творац терора. Тиме јој се одузима легално и легитимно право да се на својој територији бори против тероризма. То је случај са „ОВК“ и „АНА“ на Косову и Метохији. Ако се такав тренд двоструких стандарда настави, опасност од савременог тероризма ће се драстично повећати у многим земљама у свету, посебно, у Великој Британији, Шпанији, Француској, Србији.

Закључак

Од терористичких активности и других облика угрожавања треба се, најпре, борити самим системом државе и друштва – његовом снагом, квалитетом, виталношћу, демократичношћу која се налази у његовој основи, правном државом и даљим развојем слобода и права грађана, те учвршћивањем тих односа у свим областима друштвеног живота.

Уколико је демократско друштво етички, економски и организационо јаче и стабилније – утолико се оно осећа одговорнијим да заштити и смањи могућност јављања терористичких активности. Потреба за врхунском оспособљеношћу државних антитерористичких јединица је очигледна.

Међународни систем безбедности у наредном периоду јесте пред великим изазовима, како очувати колективну безбедност становништва и заштити грађане од пошаста која се тешко може контролисати. То се, између осталог, може постићи организовањем врхунске обуке и савременог опремања јединица за противтерористичка дејства; сталним праћењем научних до-

³⁰ Гађиновић, Р.: *Савремени тероризам*, Графомарк, Београд, 1998, стр. 31.

стигнућа из војних области, друштвених и техничких наука; досадашњим искуствима на основу анализе у антитерористичких делатности; унапређењем система мера за одвраћање терористичких активности и тиме јачати унутрашњу снагу и способност друштва за наставак демократских процеса. *Поред тих предуслова, основни услов за успех јесте одлучна опредељеност јавног мњења за супротстављање савременом тероризму.* Стављање савременог тероризма под контролу, био би велики успех Организације УН, јер искорењивање тероризма у свету јесте само жеља већине људи.

Савремене терористичке активности све су присутније у свету. Оне могу бити (све више и чвршће) под контролом одређене државе којој служе за остваривање интереса у одређеном подручју и имају значајан економски и геостратешки положај што је највећи проблем безбедности у свету.

Литература

1. Dennis, A. Pluchinsky: *Европски тероризам*, Brasseys, Washinton, D.C, 1992.
2. Димитријевић, В.: *Тероризам*, Радничка штампа, Београд, 1982.
3. Димитријевић, В.: *Страховлада*, Рад, Београд, 1985.
4. Hoffman, V.: *Унутрашњи тероризам*, Народна књига и Алфа, Београд, 2000.
5. Horowitz Leonard G.: *Death in the Air: Globalism, Terrorism, and Toxic Warfare*, sandpoint, Tetrahedron, 2001.
6. Гађиновић, Р.: *Тероризам*, Драслар партнер, Београд, 2005.
- 7 Гађиновић, Р.: *Антитероризам*, Драслар партнер, Београд, 2006.
8. Јаковљевић, Д.: *Тероризам с гледишта кривичног права*, Службени лист СРЈ, Београд, 1997.
9. Џонатан Р. Вајт: *Тероризам*, Алехандриа Пресс, Београд, 2004.
10. Taylor, Max. I Horgan, John (ur): *Terorizam i budućnost*, Golden marketing, Zagreb, 2002.
11. Wilkinson, P.: *Terorizam protiv demokratije*, Golden marketing, Zagreb, 2002.